



Світлана Торопчина-Агалакова,
голова Дніпропетровського
обласного об'єднання
«Адвокат»

Порушення права на захист як звичайна практика органів досудового розслідування і суду

Варто ознайомитися із матеріалами будь-якого кримінального провадження, аби пересвідчитися, що порушення права на захист в нашій правовій реальності – звичайна практика сторони обвинувачення, яка сприймається судами як невід'ємна, а може, й органічна частина правової реальності. Одним словом – повсякдення. Приміром, такий повсякденний, на жаль, випадок, як грабіж, у найменш небезпечній його формі: молодий чоловік зірвав у жінки з шиї золотого ланцюжка і втік.

Звичайно затримують когось схожого за описом, а далі – справа техніки, і чоловік дістає чотири роки ув'язнення. Пропоную розглянути цю «техніку» на подібному випадку, що трапився у Дніпропетровську і закінчився обвинувальним вироком.

Порушення права на захист. Відповідно до ст. 20 КПК України обов'язком державних органів через слідчого, прокурора, судді, було роз'яснити обвинуваченому К. його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника. В цій справі ні слідчий, ні районний суд не звернули увагу на те, що захист взагалі не здійснювався, оскільки жодних кроків, правових дій щодо фактичного захисту обвинуваченого не відбувалося. Формально під час провадження у справі брали участь два захисники, але жоден з них ніяких правових дій, які були конче необхідні, не вчинив.

Перший захисник, наданий К. Центром безоплатної правової допомоги під час затримання, не подав жодного клопотання з цього приводу і більше в справі не з'явився. Жодного захисника не було впродовж усього досудового розслідування. Другий захисник був наданий К., коли досудове розслідування було закінчене, вже на стадії ознайомлення з матеріалами справи. Він проінформував К. в СІЗО про дату призначення слухання справи в суді і також більше не з'явився. На судове слухання справи, яке відбулося за один раз, цей захисник не прийшов. Перед тим судове слухання вже відкладалося з підстав неяви захисника, а коли він не з'явився вдруге, **суд вирішив слухати справу без адвоката.**

У справі немає жодної характеристики К., немає навіть запиту слідчого щодо отримання характеристики. Суд у вирокі зазначив, що *«обставин, які пом'якшують покарання, суд не знаходить»*. Тобто суд проігнорував той факт, що слідчий не здійснив жодних дій щодо повного збору доказів та фактів по справі, зокрема відомостей, що характеризують особу підозрюваного.

«Суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод... 3) порушення права особи на захист» (ч. 2 ст. 87 КПК України).

Недопустимий доказ. Нікому було заявити клопотання про визнання суперечливого за своїм зміс-

том протоколу огляду місця події, під час якого був виявлений фрагмент ланцюжка, недопустимим доказом. У протоколі зазначений час огляду – 14.30, а подія нападу на потерпілу відбулася двома годинами пізніше. Жодних допитів працівників міліції щодо цього не було здійснено судом і суд у вирокі зазначив, що це просто «описка». Не було також допитано двох осіб, які були понятими. Отак просто, без перевірки цієї описки, суд ішов до прийняття рішення щодо реального позбавлення людини волі на 4 роки.

Непроведення необхідних експертиз. У вирокі суду зазначено, що К. нібито зірвав у потерпілої золотий ланцюжок вартістю 1900 грн. з золотим хрестиком вартістю 800 грн. Однак, на якій підставі слідство вирішило, що ці речі виготовлені з золота, не зазначено. Незважаючи на те, що фрагмент ланцюжка у слідства був, експертизи щодо його вартості та визначення, з якого він металу зроблений, не було проведено. Немає в справі жодних підтверджень того, що ці речі належали саме потерпілій.

Як зазначено у справі, К. нібито зірвав цей ланцюжок з шиї потерпілої з такою силою, що ланцюжок порвався. Тобто його індивідуальні сліди (шкіри, крові) повинні були залишитися на ланцюжку. Оскільки К. жодного разу не визнав своєї вини в скоєнні злочину, обов'язком слідства було призначення відповідної експертизи. Замість цього, слідчий одразу віддав цей доказ потерпілій, про що є відповідна розписка в матеріалах справи.

Очевидно, доказу можливої невинуватості К. слідство просто позбулося.

Суперечливі факти по справі. Потерпіла давала свідчення, що під час затримання К. нібито викинув ланцюжок. Це, з її слів, відбулося за одною адресою, однак протокол огляду місця знаходження цього ланцюжка був складений за іншою. Є суперечності і в свідченнях працівників міліції: за одними свідченнями, вони нібито прибігли на крик потерпілої, за іншими – вони від входу в приміщення відділку побачили, як обвинуваченого К. затримує син потерпілої.

Відсутність ефективного розслідування факту

побиття обвинуваченого. В зазначеній справі К. одразу заявив, що на нього здійснювався тиск з метою визнання ним вини і його двічі били працівники міліції, що підтверджено висновком судово-медичної експертизи, в якому вказані численні поранення — *«легкі тілесні ушкодження»*.

Відповідно до ст. 36 КПК України нагляд за законністю досудового розслідування здійснюється органами прокуратури, однак прокуратура жодним чином не перевірила заяву К. про вчинення щодо нього фізичного та психологічного насильства з боку працівників міліції.

Жодних документів цього розслідування в справі немає, не з'ясовано, чи справді відбулося побиття К., чи проводилась хоча б якась перевірка його заяви, чи допитані були працівники міліції, які працювали в той день, чи здійснювалось впізнання цих працівників обвинуваченим.

Однак суд у вирокі несподівано зазначив, що *«суд критично відноситься до доводів обвинуваченого щодо*

недозволених методів з боку працівників міліції при його затриманні та заподіяння йому тілесних ушкоджень, оскільки вони спростовуються показами потерпілої та допитаного свідка, які пояснили, що затримання та допит обвинуваченого здійснювалося у їх присутності і будь-якого тиску на затриманого не здійснювалося, щодо тілесних ушкоджень у обвинуваченого, то це наслідок боротьби між ним та свідком при затриманні».

Суд автоматично поклався на єдиний доказ — свідчення потерпілої, вирок побудований на низці припущень, а людина відбуває реальне суворе покарання.

Така практика нашого кримінального судочинства, без сумніву, є порушенням і національного закону, і міжнародних правових норм, але вона, на жаль, є повсякденною, і тому дуже слушною вважаю ідею через Декларацію щодо захисту прав людини в кримінальному провадженні звернути увагу суспільства, що таке становище є неприпустимим.